

ԳՐԱՆՕՍԱԿԱՆ

Մայր Յուզակ Հայերէն Զեռագրաց Մաշտոցի Անուան Մատենադարանի, Հատոր Ա., կազմեցին՝ Օ. Եգանեան, Ա. Զէյ-թումեան, Փ. Անթարեան: Խմբագրութեամբ՝ Ա. Մնացականեանի եւ Օ. Եգանեանի: Հայկական ՍՍՀ ԳԱ Հրատարակութիւն, Երեւան 1984, էջք՝ ԾԻ+1472:

Գալիք 35—40 ստուար հատորներուն համար միայն նախաճաշակն էին 1965ին եւ 1970ին հրատարակուած Մաշտոցի Անուան Մատենադարանի Զեռագրաց Համալուծ Յուզակի Ա. եւ Բ. Հատորները: Տասնուչորս տարուայ սպասումէ ետք, ահա հրատարակ կ'եւլէ վիթխարի այդ ծրագրի իրականութիւն դարձած, առաջին, պատկառելի հատորը, որ կ'ողջունենք ուրախութեան ջերմագոյն զգացումներով:

Արտաքինով ներկայանալի, Մայր Յուզակներու ընկալեալ դիրքով, մաքուր թուղթ, մաքուր տպագրութիւն, երկաթին իջադրումով, հպարտանքի առարկայ մըն է ամէն զրազարանի համար:

Կը բովանդակէ Մաշտոցի Անուան Մատենադարանի մօտ 12000 հայ ձեռագիրներու առաջին 1—300 համարներու մանրամասն ու մասնագիտական նկարագրութիւնը, «Տաշեան Մեթոտ»ի համաձայն, ունենալով նաեւ երկու շատ կարեւոր հարցերու ալ պատասխանը, որ Տաշեանի մօտ ընդհանուր գեծերու մէջ միայն նկատի առնուած էին՝ կնիք եւ Ծածկագիր: Կայ նաեւ երրորդ՝ Գրչափորձի հարցը, որ Տաշեանի մօտ տրուած է միայն քանի մը ձեռագիրներու պարագային, յաւելուածի բաժնին մէջ: Իսկ հոս, մեր առջեւն ունինք իւրաքանչիւր ձեռագրին մէջ գործածուած տառատեսակներու մասին պայծառ պատկեր մը, լուսանկար մը:

Տաշեանի հարցակարգի «Տեղեկութիւններ» կէտը, որ հոս զանց առնուած է, մեր կարծիքով շատ կարեւոր հարցադրում մըն է: Թանգարանային՝ ո'եւէ հի'ն թէ նոր առարկայ, իր արժէքին մեծագոյն մասը կը կորսնցնէ, երբ անծանօթ է ուր գտնուած ըլլալը, ինչ ճամբաներով հաւաքածոյի մէջ մտած ըլլալը: Ներկայ հրատարակութեան

մէջ այդ հարցերու պատասխանը ստանալու համար Ներածութեան ԽԸ երեսի առաջին սիւնակի վերեւ կը կարդանք. «Մեր Յուզակում այդ եւ նման ուրիշ հարցերի պատասխանները տրուել են մատենագիտական առանձին հատորով եւ առաւել հանգամանօրէն ու համակողմանի»: Եթէ այս նախադասութեամբ նոյն էջի ստորոտը դրուած 274 ծանօթագրութիւնը կ'ակնարկուի՝ «Յուզակ Զեռագրաց Մաշտոցի Անուան Մատենադարանի», Բ. Հատոր 1970, էջ 1354—1532; կամ նոյնին Ա. Հատորի (Երեւան 1965, էջ 13—220) ընդարձակ տեղեկատուութիւնը, կամ ալ նոյն 274 ծանօթագրութեան խոստումը թէ. «Այս Տախտակների Մայր Յուզակում (վերջէն) աւելի ամբողջական եւ հարուստ են լինելու», այն ատեն դիտական աշխարհը պիտի դրուի սպասողական շատ երկար վիճակի մէջ — մինչեւ լոյս տեսնէ վերջին 35—40դ հատորը, կամ ալ ստիպուած պիտի ըլլայ ամէն խուզարկու յատուկ ուսումնասիրութիւններ կատարելու, գտնելու համար թէ խնդրոյ առարկայ ձեռագիրը ուրիշ ո՞ր Զեռագրաց Յուզակին մէջ, ո՞ր համարին տակ հրատարակուած է, կամ ուսկի՞ց մտած է այդ՝ Երեւանի Մաշտոցի Անուան Մատենադարանի հաւաքածոյի մէջ: Մինչդեռ կարելի էր հոս շատ կարճ եւ հեռագրային ոճով նշանակել, թէ օրինակի համար՝ այսինչ ձեռագիրը Կարենեանցի Յուզակին մէջ, ո՞ր համարին կը համապատասխանէ, ո՞ր թուականին մտած է Մատենադարան եւ ուսկի՞ց: Հակիրճ այսքան տեղեկութիւն մեր կարծիքով շատ կարեւոր է իւրաքանչիւր ձեռագրի համար, եւ առ այժմ բաւարար, քննադատ թողլով աւելի մասնագիտական մատենագիտական ուսումնասիրութիւններու: Այս ձեռով իւրաքանչիւր հատոր, 300 ձեռագրի նկարագրութեան պարագային, պիտի ստուարանար շատ շատ 600 տողով, որ պիտի ընէր 12 սիւնակ, այսինքն ԵՐԵՎԱ թուղթ միայն: Նոյնպէս չէ կարելի սպասել, որ մանաւանդ արտասահմանի մէջ, ամէն ոք իր տրամադրութեան տակ կարենայ ունենալ ձեռագրաց ցուցակի Ա. եւ Բ. հատորները, որոնք սպառած են ժամանակին արդէն, 1965 եւ 1970 տարիներուն: Չեմ ալ արդէն, թէ մեծ դժուարութեան առջեւ պիկարծեր, թէ մեծ դժուարութեան առջեւ պիտի դնէր մեր հայրենի գիտնական ցուցակագիրները այս հարցումին պատասխանելը, որովհետեւ սեփական աչքերովս տեսայ, թէ

որքան բծախնդրութեամբ, քանի՛-քանի՛ տեսակ ցուցակներ եւ պիտակարաններ կազմուած են ամէն մէկ առարկայի համար, որ մուտք կը գործէ Մատենադարան կամ Թանգարան մը:

Կ'անցնինք ուրիշ կարեւոր հարցի մը: Ժողովածոյ անունին տակ կը գտնենք բազմաթիւ ձեռագիրներ. օրինակի համար՝ Թիւ 9, 34, 35, 36, 39 եւն., որոնք իրականութեան մէջ բաղկացած են երկու եւ աւելի ձեռագիրներէ, կազմուած են իրարու հետ խնայողութեան համար, կամ ալ նման նիւթեր ըլլալուն: Շատ ուղիղ կը գտնենք որ կը կրեն միայն մէկ զրահամար, սակայն սխալ կը համարինք, որ Զեռագրաց Յուզակին մէջ չանակուած են: Կը կարծենք, թէ աւելի աչքի դարնելու եւ գործածութեան դիւրութեան համար, նոյն կարգի գլխագիրերով, որ դրուած է «ԺՈՂՈՎԱՅՈՅ» տիտղոսը, որ դրուած էր նաեւ ձեռագրի ինչ ըլլալը: Օրինակի համար՝ Թիւ 34, ձեռագիր Ա.՝ ԱՂԲԻՐ ԲԱՑԵԱԼ, ձեռագիր Բ.՝ ԱՄԱՑՈՒԱՄՔ ԳԻՏՆՈՑ ՎԱՐԴԱՊԵՏԱՑՆ, ձեռագիր Գ.՝ ԼՈՒԾՄՈՒՆՔ-ԺՈՂՈՎԱՅՈՅ, ձեռագիր Դ.՝ ՀԱՄԱՌՕՏՈՒԹԻՒՆ ՃԱՐՏԱՍՆԱԿԱՆ ԱՐՀԵՍՏԻ, ձեռագիր Ե.՝ ՀԱՒԱՔԱՅՈՅ:

Յուզակիս գործածութիւնը աւելի պիտի դիւրանար նոյնպէս, եթէ ամէն էջի ճակատի լուսանցքին առաջին տողին վրայ, «Մայր Յուզակ Հայերէն Զեռագրաց» տիտղոսին անմիջապէս կից դրուէր նաեւ նոյն էջին վրայ նկարագրուած ձեռագրին համարը:

Հարցում մը. Ինչո՞ւ չեն նշանակուած բնագիրներու գրութեան մեծութեան չափերը: ձեռագրի մեծութեան չափը միայն տարով, չէ կարելի դադարար կազմել գրութեան մեծութեան մասին, որովհետեւ երբեմն շատ լայն են լուսանցքները, երբեմն ալ կրկին ու կրկին կազմուած ըլլալուն, գրեթէ լուսանցք անգամ քննադատ չ'ըլլար:

Շատ շնորհաւորելի է, որ հարցարանի ընկալեալ կարգէն շեղուելով ԳՐԻԶ-ը ղեքուած է յատուկէն:

Տառատեսակներու պարագային կարծես սկզբունքով զգուշացած կ'երեւին Հայրենի ցուցակագիրները «ԱՆՑՄԱՆ» որակումէն: Այս պարագան որքան ալ դժուար է բնորոշելը իւրաքանչիւր ձեռագրի պարագային, սակայն իրականութեան մէջ գոյութիւն ունին անցման այդ շրջանները երկաթագիրէն դէպի բոլորգիր, բոլորգիրէն նօտրգիր, եւ նօտրգիրէն շեղագիր, իրենց բազմազան տարբերակներով:

Այս մեր վերի մատնանշումները սակայն ամենադոյզն չափով չեն նուազեցներ ներկայ «Մայր Յուզակ»ի այս հատորին արժէքը: Յայտնի կ'երեւի, թէ ո՞րքան սէք, ո՞րքան յարգանք ու գուրգուրանք, ո՞րքան նուիրուածութիւն դրուած է կոթողային այս գործին մէջ: Երանի՛ թէ, ամէն հայ անհատ, որ իբրեւ անձնական սեփականութիւն, կամ իր հայրերէն քննադատ սրբազան աւանդ կը պահէ դեռ ձեռագիրներ, պզգային արժէքներու հանդէպ եղած այս հոգածութիւնը տեսնելով եւ ազգային մշակութային այս արժէքները անկորուստ պահելու մտահոգութեամբ, նուիրէր զանոնք Հայաստանի մատենադարաններու՝ Երեւան, Էջմիածին, Վիեննա, Վենետիկ կամ Անթիլիաս, ուր ոչ միայն գուրգուրոտ ձեռքեր պիտի գտնեն անոնք, այլ մշտաբայ աղբիւրներ պիտի դառնան հայ մշակոյթի ուսումնասիրողներուն համար:

Ձենք կրնար մասնաւորապէս չնորհաւորել նաեւ, որ այս հատորը, հաւատարիմ իր «Մաշտոցի Անուան Մատենադարան» արժանաւոր կոչումին, ցուցակագրութեան ամբողջ բաժնին մէջ բծախնդիր կերպով պահած է հին, Մաշտոցեան ուղղագրութիւնը:

Սրտանց կը շնորհաւորենք այս այնքան լա՛ւ յաջողած առաջին հատորը, եւ դրկաբայ կը սպասենք յաջորդ հատորներու շարանին, ապացոյցը տալու համար հայու կենսունակութեան եւ իր մշակոյթին բարձրութեան:

ՍՏԳՈՒԼԱՆ Լ. Օ.